

prof. dr Sanja Radovanović
vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu

OTVORENA NAUKA I AUTORSKO PRAVO, S POSEBNIM OSVRTOM NA PREDLOG DIREKTIVE EU O AUTORSKOM PRAVU NA JEDINSTVENOM DIGITALNOM TRŽIŠTU*

Rezime: Razvoj digitalne tehnologije s kraja prošlog i početkom ovog veka, ubrzao je protok informacija, a najviše zahvaljujući globalnoj računarskoj mreži – internetu. U kulturološkom smislu, ovaj trend doprineo je širenju ideja, obrazovanju, informisanju i mnogim drugim aspektima života savremenog čoveka, budući da su sadržaji, putem interneta, postali globalno dostupni. Svakako da u takvom, digitalnom okruženju, razmena informacija za nauku ima poseban značaj. Nauka, u najopštijem značenju, predstavlja sistematski proces kojim se stvaraju i organizuju znanja u obliku objašnjenja i teorijskih predviđanja određenih društvenih ili prirodnih fenomena. Posmatrano iz ugla autorskog prava, kojem ovaj rad posvećuje naročitu pažnju, naučni rezultati napuštaju relativno zatvoren svet institucija i pojedinaca koji se naukom bave i ulaze u svet korisnika međusobno povezanih putem ove računarske mreže, a principijalno zainteresovanih za ostvarene rezultate u različitim poljima naučnog rada. Stoga je posebnost savremenog istraživanja upravo okolnost da su naučni rezultati, zahvaljujući globalnoj računarskoj mreži, lako dostupni, odnosno mogu to da budu. Shodno tome, i komunikacija savremenih naučnih radnika, ali i privrednih subjekata, usmerena je ka stvaranju uslova za nesmetan pristup nauci i naučnim rezultatima. Stoga je u pravničkoj javnosti ponovo otvorena rasprava o potrebi prilagođavanja autorskopравnih okvira zahtevima razmene informacija putem interneta, a za potrebe očuvanja ravnoteže interesa titulara i društva, čiji dalji napredak zahteva slobodnije korišćenje relevantnim naučnim rezultatima. Ovaj rad ima za cilj da prikaže u kom pravcu se kreću pokušaji modernizacije autorskog prava u pojedinim segmentima i kakve su praktične implikacije predloženih rešenja.

Ključne reči: Autorsko pravo. – Naučni rezultati. – Internet posrednik. – Otvoreni pristup. – Otvorena nauka. – Ograničenja autorskog prava.

* Rad je nastao kao rezultat rada na projektu *Boosting Engagement of Serbian Universities in Open Science / BE-OPEN*, čiji je nosilac Univerzitet u Novom Sadu, a finansira se iz sredstava Evropske unije, ERASMUS+ projekata.

1. UVODNO RAZMATRANJE

Komunikacija koja se u savremenom društvu odvija putem interneta već odavno zauzima primat u odnosu na tradicionalne oblike razmene informacija. Danas je skoro nezamislivo da se bilo koji sadržaj ne plasira u okvirima globalne računarske mreže. To se posebno odnosi na one informacije za koje postoji potreba da budu saznate od velikog broja zainteresovanih lica. Već u pionirskim danima, internet je promenio ustaljene okvire zadovoljavanja brojnih poslovnih i životnih potreba stanovništva u sveskim razmerama. Kada korisnik želi da odsluša najnoviju muzičku numeru omiljenog izvođača, više ne mora da kupi muzički cd. Dovoljan je samo odabir opcije na računarskoj tastaturi da tu potrebu zadovolji. Odlazak na koncert može da bude zamenjen gledanjem događaja putem interneta, kada se uživo emituje. Na isti način pristupa se i filmskom sadržaju. Štaviše, ni uživanje u literarnim delima, koja se tradicionalno konzumiraju u štampanoj formi, ne podrazumeva nužno kupovinu primerka najnovijeg romana ili pozajmljivanje iz biblioteke. Sve više, mada još uvek ne na dominantan način, literarna dela su dostupna i u digitalnom obliku. To, međutim, ne znači samo uživanje pojedinca u literarnom stvaralaštvu u slobodno vreme, već istovremeno utiče na širenje kulture, ideja, odnosno civilizacijski razvoj u širem, opštem, pa čak i globalnom kontekstu. Ovo je naročito značajno s aspekta naučnog stvaralaštva, nezavisno od toga o kom polju nauke je reč.

Nauka ni danas, kao ni u prošlosti, nije pripadala samo pojedincu, već su pojedinci ti koji su povezivali prošle i buduće generacije, nadovezujući se u svojim istraživanjima na već ostvarene rezultate. Posebnost savremenog istraživanja jeste okolnost da su naučni rezultati, zahvaljujući globalnoj računarskoj mreži, lako dostupni, odnosno mogu to da budu. Ono više nije u neposrednoj zavisnosti od vremena koje se provede u bibliotekama ili laboratorijama, ako su rezultati istraživanja objavljeni na internetu. Shodno tome, i očekivanja savremenih naučnih radnika, ali ne samo njih, usmerena su ka stvaranju uslova za nesmetan pristup nauci i naučnim rezultatima. U tehničko-tehnološkom smislu, ti uslovi nesumnjivo postoje. U pravnom smislu, to nije slučaj. Naime, rezultati istraživanja ujedno predstavljaju i predmet zaštite pravima intelektualne svojine, u prvom redu autorskim pravom. Iz tih razloga, čini nam se da se pred pravničku javnost ponovo postavlja zadatak preispitivanja postojećih normativnih okvira, radi očuvanja principa autorskopravne zaštite: ravnoteža javnog interesa, koji se ogleda u potrebi obezbeđenja slobodnog pristupa znanju, i privatnog, u čijem središtu je ličnost i ekonomska pozicija autora.

2. O OTVORENOJ NAUCI I OTVORENOM PRISTUPU

Nauka, u najopštijem značenju, predstavlja sistematski proces kojim se stvaraju i organizuju znanja u obliku objašnjenja i teorijskih predviđanja određenih društvenih ili prirodnih fenomena.¹ Da bi se obezbedila egzak-

1 E. O. Wilson, *Consilience: The unity of knowledge*, New York 1998, 294.

tnost naučnih rezultata, oni moraju da budu saznati i podvrgnuti proverama. Ovakvo određenje nauke, već samo po sebi, podrazumeva otvorenost, dostupnost rezultata bez ograničenja. U tom smislu, između tradicionalnog i modernog u nauci nema bitne razlike. Pitanje koje se nametnulo u eri internet komunikacije jeste na koji način je moguće, u okvirima autorskopravne zaštite, rezultate istraživanja učiniti dostupnim putem globalne računarske mreže ili ih koristiti, budući da se unutar nje odvija razmena informacija?

Ova dilema ima dva aspekta. Jedan se tiče otvorenog pristupa (*open access*, kao otvorena nauka u užem smislu), a drugi otvorene nauke u širem smislu (*open science*), koja pored otvorenog pristupa podrazumeva i dostupnost naučne metodologije i recenzija naučnih radova.² Otvoreni pristup, pak, podrazumeva slobodnu dostupnost radova na javnim internet stranicama, čime se dopušta bilo kojem korisniku da čita, preuzima, umnožava, distribuiše, štampa, pretražuje radove u punom obimu, preuzima podatke ili ih koristi za druge pravno dopuštene svrhe, bez finansijskih, pravnih ili tehničkih prepreka, osim onih koje se odnose na tehnički aspekt funkcionisanja interneta, kao takvog. Jedino ograničenje u pogledu umnožavanja i distribucije naučnih radova, odnosno jedino pravilo u domenu autorstva trebalo bi da bude očuvanje integriteta dela i priznanje autorstva.³

Inicijativa za omogućavanje otvorenog pristupa korespondira sa ekspanzijom upotrebe računarske tehnologije, ali i sa tzv. levičarskim pokretima u pravu intelektualne svojine.⁴ Međutim, za razliku od nastojanja da se osigura slobodno korišćenje autorskih dela, u drugim oblastima stvaralaštva, gde je volja autora da li će vršiti svoja isključiva ovlašćenja od presudnog značaja, u naučnom stvaralaštvu primetna je aktivnost subjekata, na svim nivoima, koji su relevantni u procesu stvaranja normativnih okvira. Tu se, pre svega, misli na univerzitete, naučne i istraživačke centre, koji su predstavnici, a ujedno i zaštitnici, akademskih sloboda.

U okviru Evropske unije, ideja o jedinstvenom istraživačkom prostoru razvijala se u okvirima Lisabonske agende (*Lisbon Agenda*)⁵, kojom se uspostavlja cilj ekonomskog razvoja Evropske unije u periodu do 2020. godine. Štaviše, ovom Agendom se u najvećoj meri operacionalizuje i sam Sporazum o funkcionisanju EU (*Treatment of Functioning of European Union – TFEU*)⁶, koji podržava jačanje naučnih i tehnoloških osnova za stvaranje evropskog istraživačkog prostora u čijim okvirima će se istra-

2 A. Eksner, *Uvod u objavljivanje naučnih publikacija: prethodna iskustva, koncepti i strategije* (elektronsko open access izdanje), Centar za promociju nauke 2016, dostupno na: <https://www.uns.ac.rs/index.php/rs/nauka/otvorena-nauka/otvoreni-pristup/objavljivanje-otvoreni-pristup> (18. april 2018).

3 *Budapest Open Access Initiative*, 14th February 2002, <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> (20. april 2018).

4 S. Radovanović, *Ugovor o licenci softvera*, Beograd 2012, 39–43.

5 Lisbon European Council, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm (20. april 2018).

6 Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> (3. april 2018).

živački, naučni i tehnološki rezultati slobodno razmenjivati i ohrabrivati konkurencija.⁷

Deset godina nakon Bolonjske deklaracije o obrazovanju⁸, Ministarska konferencija održana u Budimpešti i Beču uspostavila je Evropsku zonu visokog obrazovanja (*European Higher Educational Area*)⁹. Očekivano, pitanje dostupnosti znanja, kao temeljne vrednosti postindustrijskog društva, obuhvaćeno je i Strategijom jedinstvenog digitalnog tržišta, kao prioritetni cilj unapređenja digitalne ekonomije,¹⁰ a u okviru Inicijative Evropskog računarskog oblaka (*European Cloud computing*), posebna pažnja se posvećuje upravo Evropskom oblaku otvorene nauke.¹¹ Uz to, otvoreni pristup predstavlja jedan od šest prioritetnih ciljeva Evropske istraživačke oblasti (*European Research Area (ERA)*).¹² S tim u vezi, za projekte koji se finansiraju u okviru aktuelnog Horizont 2020, predviđena je obaveza objavljivanja u otvorenom pristupu.¹³

Aktivno delovanje u pravcu stvaranja otvorenog pristupa naučnim rezultatima odraz su interesa koji se mogu smatrati opštim. Nije zanemarljiva ni okolnost da i sami autori (naučni radnici) uživaju niz prednosti otvorenog pristupa. Pri tom se, najpre, misli na veću dostupnost njihovih radova, time i veću prepoznatljivost i citiranost, na širem geografskom području.

Ipak, iako je ideja otvorene nauke rasprostranjena, za njenu realizaciju potrebno je obezbediti tehničku infrastrukturu i odgovarajuće normativne okvire.

3. O NAUČNIM REZULTATIMA KAO PREDMETU ZAŠTITE AUTORSKIM PRAVOM

Rezultati naučnih istraživanja, izraženi u određenoj formi, predstavljaju autorska dela, odnosno predmet zaštite autorskim pravom. Autor, povodom svog dela, ima niz isključivih ovlašćenja, ličnopravnih i imovinskopravnih, čijim vršenjem zadovoljava svoje lične i ekonomske interese. U kontekstu iskorišćavanja autorskih dela putem interneta, posebno su značajna ovlašćenja autora na objavljivanje, ovlašćenje na umnožavanje i ovlašćenje na interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti. Dakle, autor ima isključivo pravo da drugome dozvoli ili zabrani beleženje i umnožavanje svog dela u

7 UFEU, čl. 179.

8 The Bologna Declaration of 19 June 1999, Joint declaration of the European Ministers of Education, http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf (3. april 2018).

9 O principima evropskog visokog obrazovanja vidi: <http://www.ehea.info/> (3. april 2018).

10 Digital Single Market, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/shaping-digital-single-market> (27. april 2018).

11 Cloud computing, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/cloud> (27. april 2018).

12 Vid. http://ec.europa.eu/research/era/index_en.htm (3. april 2018).

13 Vid. http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf (12. april 2018).

celosti ili delimično, bilo kojim sredstvima, u bilo kom obliku, na bilo koji trajni ili privremeni, posredni ili neposredni način.¹⁴ Umnožavanjem dela, između ostalog, smatra se i smeštanje dela u elektronskom obliku u memoriju računara. Kada je reč o iskorišćavanju putem interneta, autor ima isključivo pravo da drugome zabrani ili dozvoli javno saopštavanje dela, uključujući činjenje dela dostupnim javnosti žičnim ili bežičnim putem na način koji omogućuje pojedincu individualni pristup delu sa mesta i u vreme koje on odabere.¹⁵

Sledstveno, autor naučnih radova ima isključivo ovlašćenje da odluči o tome na koji način će objaviti svoje radove, da li će ih i na koji način umnožavati ili učiniti dostupnim javnosti putem globalne računarske mreže. Tako posmatrano, mogli bismo da konstatujemo da nema smetnji da se ideja otvorene nauke realizuje, budući da su javni i privatni interesi u velikoj meri usaglašeni. Ipak, u praksi to nije slučaj.

S jedne strane, objavljivanje naučnih radova putem interneta i/ili njihovo činjenje dostupnim javnosti zahteva tehničku infrastrukturu kojom bi se omogućila svojevrсна baza radova akademskih radnika. Razlog tome jeste činjenica da dostupnost potrebnih informacija ujedno podrazumeva i jednostavnost pretrage rezultata ogromnog broja radova dostupnih na globalnoj računarskoj mreži. U tu svrhu najčešće se formiraju digitalni repozitorijumi¹⁶, odnosno internet platforme koje pohranjuju naučne članke ili na kojima se članci objavljuju. Autori, pri tom, mogu objaviti radove i na sopstvenim internet stranicama.

S druge strane, polje otvorene nauke je suženo i drugim faktorima.

Najpre, naučni radnici kao autori, jednako autorima u drugim oblicima stvaralaštva, imaju legitimna (i legalna) očekivanja da će od svog intelektualnog rada ostvariti ekonomsku dobit. Nesumnjivo je da se u velikoj meri ona može crpeti iz umnožavanja autorskih dela, zbog čega se otvorenim pristupom taj izvor prihoda značajno redukuje. To je naročito slučaj kada autor svoje radove objavljuje na sopstvenim internet stranicama. Pri tom,

14 Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (ZASP), *Službeni glasnik* br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, čl. 20, st. 1.

15 ZASP, čl. 30.

16 „Digitalni repozitorijum je sistem elektronskih servisa koji omogućavaju arhiviranje, trajno čuvanje, javnu prezentaciju i diseminaciju različitih vrsta naučnih rezultata. Osnovu sistema čini digitalna baza integralnih dokumenata koji predstavljaju rezultate naučnog rada (monografije, članci u časopisima, poglavlja u tematskim zbornicima, primarni podaci, audio i video materijali itd.) i bibliografskih metapodataka koji ih opisuju. Metapodaci su javno dostupni, a pristup integralnim dokumentima može biti ograničen zbog autorskih prava ili drugih zakonskih ograničenja. Kako bi se omogućila integracija repozitorijuma u postojeću međunarodnu infrastrukturu i razmena podataka unutar iste, on mora da ispunjava bar minimalne tehničke standarde radi obezbeđenja interoperabilnosti. Tu se, pre svega, misli na: usklađenost sa međunarodnim protokolom za prikupljanje i razmenu metapodataka OAI-PMH (Open Archive initiative Protocol for Metadata harvesting) – repozitorijum mora da ima OAI-PMH modul; strukturisane metapodatke u skladu sa Dublin Core standardom prikazane u XML formatu.“ Rečnik termina otvorene nauke, dostupno na: <http://www.open.ac.rs/> (1. maj 2018).

ukoliko se uzme u obzir da ovakav način objavljivanja pogoduje u većoj meri autorima koji su već stekli naučnu reputaciju, jasno je da je interes nefirmisanih naučnih radnika da svoj rad učine dostupnim javnosti sveden na najmanju meru.

Osim toga, napredovanje u akademskoj (i naučnoj) karijeri u neposrednoj je vezi sa naučnom produkcijom i vrednovanjem naučnih radova. Iz tog razloga, autori su faktički u obavezi da svoja ovlašćenja ustupaju izdavačima kategorisanih časopisa. Najčešće, uslovi poslovanja izdavača podrazumevaju isključivo ustupanje, čime se položaj autora menja. Isključivim ustupanjem autor, makar na određeno vreme, ograničava sebe u vršenju ovlašćenja na objavljivanje, umnožavanje i interaktivno činjenje dostupnim svog autorskog dela.

Suočeni sa sve brojnijim zahtevima elektronskog publikovanja, ali i očiglednim prednostima internet pristupa, u izdavaštvu današnjice razvili su se različiti modeli otvorenog pristupa naučnim radovima. Tako, zeleni otvoreni pristup (tzv. zeleni put, eng. *green road*) podrazumeva objavljivanje u časopisu za koji se plaća pretplata, ali autor ima pravo da arhivira svoje članke u digitalne repozitorijume (ili na svojoj internet stranici/blogu). Putem zlatnog otvorenog pristupa (engl. *golden road*) autori mogu objavljivati u svim elektronskim časopisima kojima je besplatan pristup, ali troškove pripreme za objavljivanje snose autori ili ustanove, a ne izdavač.¹⁷ U oba slučaja, izdavač može da zabrani pristup publikaciji dok ne protekne određeni, tzv. embargo period (najčešće 12, 24 ili 36 meseci) ili da potpuno zabrani elektronsko arhiviranje naučnih radova (tzv. beli put, eng. *white road*). Ovakva poslovna politika izdavačkih kuća prvenstveno je motivisana savremenim tokovima u izdavačkoj delatnosti.

S aspekta autorskopravne zaštite, poslovanje se zasniva na različitim ugovorima kojima autori, odnosno nosioci prava raspolažu svojim isključivim ovlašćenjima. U kontekstu otvorenog pristupa rezultatima naučnih istraživanja relevantno je pitanje da li se sloboda volje može ograničiti, odnosno da li se propisivanjem različitih oblika slobodnog iskorišćavanja otvoreni pristup može osigurati zainteresovanim subjektima?

4. OGRANIČENJA AUTORSKOG PRAVA U SVRHU NAUČNIH ISTRAŽIVANJA

Sistem autorskopravne zaštite počiva na ideji uravnoteženja javnog i privatnog interesa. S jedne strane, priznanje isključivih ovlašćenja autoru u vezi sa iskorišćavanjem njegove intelektualne tvorevine je vremenski ograničeno. Protekom propisanog vremena, korišćenje autorskih dela je potpuno slobod-

17 Osim zelenog i zlatnog otvorenog pristupa, postoje i drugi modeli uređivanja naučnih publikacija na internetu: plavi otvoreni pristup – (engl. *Blue Road*) omogućava da autori arhiviraju *postprint* verzije naučnih publikacija, dok se *preprint* verzije mogu učiniti dostupnim u žutom otvorenom pristupu. Osim toga, postoje i tzv. hibridni časopisi u kojima je moguće, uz obavezu plaćanja dodatne naknade, objaviti naučni rad u otvorenom pristupu. Sažeti prikaz terminologije otvorene nauke dostupan na: <http://www.open.ac.rs/> (1. maj 2018).

no. Osim toga, savremeni zakonodavci prepoznaju situacije u kojima javni interes ili interes širih društvenih grupa nadmašuje privatni interes samog tvorca, te takve situacije normativno uređuju propisujući ograničenja isključivih ovlašćenja autora (u obliku suspenzije ili zakonske licence).

U kontekstu našeg rada, posebno je važno pitanje da li je interes nauke i naučnih istraživanja obuhvaćen ograničenjima autorskog prava? Već zbog činjenice da u autorskom pravu važi princip teritorijalnosti, nije moguće dati jedinstven odgovor. Rešenja sadržana u pojedinim pravnim izvorima, kao i u nacionalnim zakonodavstvima, međusobno se razlikuju, kako u pogledu subjekata u čiju korist se ograničenja priznaju, tako i u pogledu uslova pod kojima se može preduzimati radnja obuhvaćena isključivim ovlašćenjem autora.¹⁸ Nezavisno od konkretnog normativnog rešenja, s aspekta zahteva digitalnog društva, postojeća ograničenja se načelno mogu smatrati restriktivnim.¹⁹ Ova činjenica *per se* navodi na zaključak da potreba slobodnog korišćenja naučnih rezultata u svrhu daljeg naučnog istraživanja nije opštepriznata u savremenom pravu. U širem kontekstu, odnosno kada je reč o iskorišćavanju koje stoji u neposrednoj vezi sa naučnim stvaralaštvom, moguće je preduzimati određene radnje i bez saglasnosti autora.

U prvom redu, takvo ograničenje koje doprinosi naučnom istraživanju tiče se slobode citiranja. Prema našem Zakonu, dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožavanje, kao i drugi oblici javnog saopštavanja kratkih odlomaka autorskog dela (pravo citiranja), odnosno pojedinačnih kratkih autorskih dela, pod sledećim uslovima: da je delo objavljeno; da se pomenuti delovi, odnosno kratka dela, bez izmena, integrišu u drugo delo ako je to neophodno radi ilustracije, potvrde ili reference, uz jasnu naznaku da je reč o citatu i u skladu sa dobrim običajima; da se na pogodnom mestu navede ko je autor citiranog dela, koji je naslov citiranog dela, kada je i gde je citirano delo objavljeno, odnosno izdato, ukoliko su ti podaci poznati.²⁰

Nadalje, u izvesnoj meri, korišćenje autorskog dela za potrebe nastave može stvoriti prostor za slobodnu razmenu informacija poteklih iz naučnih istraživanja. Tako, za nekomercijalne svrhe nastave je dozvoljeno, bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade, javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela u obliku neposrednog poučavanja na nastavi, javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela na školskim priredbama, pod uslovom da interpretatori ne prime naknadu za svoje izvođenje i da se ne naplaćuju ulaznice, javno saopštavanje emitovanih školskih emisija putem tehničkih uređaja unutar obrazovne ustanove.²¹

18 Opširnije o ograničenjima autorskog i srodnih prava u kontekstu nastave na daljinu u međunarodnom pravu, pravu Evropske unije i Srbije, vidi: D. V. Popović, „Autorskopравни režim nastave na daljinu: o (ne)adekvatnosti postojećih ograničenja prava“, u: *Intelektualna svojina i internet 2017*, urednik: D. V. Popović, 95–112.

19 *Ibid.*

20 ZASP, čl. 49.

21 ZASP, čl. 44. Opširnije o domašaju navedene odredbe: D. V. Popović, *op.cit.*, 109, 110.

5. REFORMA AUTORSKOG PRAVA U KONTEKSTU OTVORENOG PRISTUPA

Sadržina navedenih ograničenja pretežno je vezana za tradicionalne oblike iskorišćavanja, dok u digitalnom okruženju sistem autorskopravne zaštite još uvek nema adekvatan odgovor. Evropska unija je pripremila set propisa kojima se nastoji omogućiti pravni okvir za zaštitu autorskog prava na jedinstvenom tržištu u digitalnoj eri.²² S tim u vezi, reforma načelno obuhvata tri oblasti: digitalnu i prekograničnu upotrebu, pretraživanje teksta i podataka u području naučnog istraživanja i očuvanje kulturne baštine. Premda je jasno postavljena namera da se, između ostalog, pruži garancija da se određeni oblici iskorišćavanja za svrhe slobodne razmene naučnih rezultata izuzmu iz autorskopravne zaštite²³, čini se da očekivanom reformom nisu ponuđena adekvatna rešenja aktuelnih problema. Štaviše, kada je reč o otvorenoj nauci, predloženim aktima se mogućnost slobodnog pristupa naučnim rezultatima putem interneta čini nedovoljno jasno izgrađenom.

Ilustracije radi, u ovom radu ćemo istaći naročito one akte koji se u otvorenom pristupu naučnim rezultatima podrazumevaju. Jedno se tiče mogućnosti pretraživanja teksta i podataka (*text and data mining*), a drugo, uslova pod kojima se usluga pohranjivanja i deljenja sadržaja putem interneta nesmetano odvija.

5.1. Pretraživanje teksta i podataka (*text and data mining*)

Pretraživanje i prikupljanje podataka relevantnih za istraživanje predstavlja početnu fazu naučnog stvaralaštva. U digitalnom okruženju, u ove svrhe postoje automatizovane alatke koje dopuštaju, u tehničkom smislu, prikupljanje i obradu velikog broja podataka. *Tekst and data mining* (TDM) odnosi se upravo na ove, relativno nove, računarske tehnike analize i istovremene procene relevantnosti velike količine digitalnih podataka, čime se

22 Predlog uredbe o obezbeđenju prekogranične prenosivosti usluga pristupa onlajn sadržaju na unutrašnjem tržištu (COM/2015/0627 final – 2015/0284 (COD)), Predlog direktive o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu (COM/2016/ 593 final – 2016/0280 (COD)), Predlog uredbe kojom se određuju pravila o vršenju autorskog i srodnih prava u slučaju određenih onlajn transmisija od strane emisionih organizacija i retransmisije televizijskog i radio programa (COM(2016) 594 final – 2016/0284 (COD)), Predlog direktive o određenim dopuštenim upotrebama dela i drugih dobara koji su zaštićeni autorskim pravom i srodnim pravima u korist slabovidih osoba ili osoba koje imaju druge smetnje pri čitanju teksta i o izmeni Direktive br. 2001/29 o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu (COM(2016) 596 final – 2016/0278 (COD)), Predlog uredbe o prekograničnoj razmeni između Unije i trećih zemalja primeraka u pristupačnim formatima određenih dela i drugih dobara zaštićenih autorskim pravom i srodnim pravima u korist slepih i slabovidih osoba ili osoba koje imaju druge smetnje pri čitanju štampanog teksta (COM(2016) 595 final – 2016/0279 (COD)).

23 Iz Obrazloženja Predloga direktive o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu (u daljem tekstu: Predlog direktive), 2.

stvaraju nova saznanja (posebno identifikujući korelacije ili trendove), odnosno informacije. TDM-se primenjuje u širokom opsegu naučnih oblasti: u društvenim naukama, humanističkim i prirodnim naukama, farmaceutskim i medicinskim istraživanjima, u novinarstvu, ali isto tako i u privredi, na primer, u finansijskoj delatnosti ili u svrhu istraživanja tržišta.²⁴ S autorskopравnog aspekta, ova tehnika se zasniva na umnožavanju autorskog dela, koje je neophodno da bi se analiza prikupljenih podataka mogla odvijati.

U tradicionalnom značenju, radnja pretraživanja nije obuhvaćena autorskopравnom zaštitom. Ona se suštinski svodi na čitanje teksta i dozvoljeno citiranje. Međutim, pretraživanje putem interneta podrazumeva, kako smo naveli, umnožavanje dela, za koje je potrebna autorova saglasnost. Stoga se Predlogom direktive EU o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu (dalje: Predlog direktive) predviđa obaveza država članica da propišu ograničenje prava za umnožavanja i prerade dela radi umnožavanja i izvlačenja²⁵ koje obavljaju istraživačke organizacije za potrebe pretraživanja teksta i podataka u delima ili drugim sadržajima kojima imaju zakonit pristup, u svrhu naučnog istraživanja.²⁶ Pod istraživačkim organizacijama smatraju se univerziteti, istraživački instituti i druge organizacije čiji je primarni cilj sprovođenje naučnog istraživanja ili sprovođenje naučnog istraživanja i pružanje obrazovnih usluga.²⁷ Ugovorne odredbe koje su protivne ovom ograničenju su ništave, ali nosioci prava mogu primjenjivati mere kojima se osigurava nepovredivost integriteta mreža i baza podataka u kojima su pohranjeni zaštićeni sadržaji. Preduzetim merama ne sme se ugroziti ostvarenje cilja propisanog ograničenja, a države članice bi trebalo da podrže saradnju istraživačkih organizacija i nosioca prava u definisanju zajedničkih okvira dogovorene najbolje prakse u vezi sa primenom navedenih mera. Pri tom je nužno voditi računa o tome da se ostvari cilj predloženog pravila.

Iako se ovom odredbom nastoji obezbediti sloboda istraživanja i obrazovanja putem interneta, ona unosi značajne dileme u pogledu njene primene.

Prvo pitanje koje se nameće jeste da li pretraživanje kao radnja korišćenja ima autorskopравno značenje?²⁸ Ukoliko bi to bio slučaj, ovo ograničenje

24 M.P. Eve, *Open Access and Humanities – Context, Controversies and the Future*, Cambridge 2014, 68.

25 Engleski termin u tekstu Predloga, *extractions*, preuzet je iz Direktive 96/9 o pravnoj zaštiti baze podataka, na koju se ovaj Predlog poziva, a odnosi se na ovlašćenja proizvođača baze podataka. U domenu autorskog prava, termin nema posebno značenje (D. Popović, *op.cit.*, 108). Za naše pravo, koje ne poznaje ovaj termin ni u smislu prava proizvođača, moglo bi se precizirati da se ovlašćenje odnosi na integritet, celokupnost baze podataka, odnosno zabranu izvlačenja dela baze. Vid. čl. 140 našeg ZASP.

26 Predlog direktive, čl. 3.

27 Predlog direktive, čl. 2, st. 1. tačka 1.

28 G. Spindler, "Text und Data Mining – urheber- und datenschutzrechtliche Fragen", GRUR 2016, 1112, I. I. Stamatoudi, "Text and Data Mining", u: I. Stamatoudi (ed.), "New Developments in EU and International Copyright Law", 2016, 253; J.P. Triaille et al., "Study on the legal framework of text and data mining (TDM)", 2014, http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/1403_study2_en.pdf (12. april 2018).

bi eventualno imalo smisla, budući da važeća Direktiva 2001/29 o usklađivanju pojedinih aspekata autorskog i srodnih prava u informacionom društvu, ne obuhvata ovaj vid iskorišćavanja predviđenim ograničenjima.²⁹

Predlog direktive ne sadrži novine u pogledu ovlašćenja autora, ali tekstom odnosno odredbe sugerše da je TDM relevantno za autorsko pravo. Takav zaključak proizlazi iz Obrazloženja Predloga direktive,³⁰ prema kojem ovlašćenje za preduzimanje takvih radnji mora biti dobijeno od titulara prava. Proizlazi da se okvir isključivih prava autora neopravdano, na posredan način, širi.

Neposredno dejstvo ovakvog određenja odražava se upravo na štetu zakonitih korisnika, na koje bi ovo ograničenje trebalo da se odnosi. Naime, ukoliko ugovorom između korisnika i nosioca prava nije izričito predviđeno da se dopušta TDM, shodno tekstu odredbe, to bi značilo da takva saglasnost i ne postoji (jer se ne podrazumeva). Drugim rečima, TDM se predloženom formulacijom tretira kao posebni oblik iskorišćavanja, za koji je potrebna i posebna saglasnost. To je naročito diskutabilno u pogledu subjekata na koje se ograničenje odnosi i svrhe za koju se propisuje, budući da bi korisnici TDM morali zaključivati posebne ugovore, onda kada je istraživanje sa komercijalnom namenom i kada nije obuhvaćeno javnim interesom.

S obzirom na mogućnost različitih nacionalnih implementacija, predloženi tekst svakako ne doprinosi uspostavljanju jedinstvenog digitalnog tržišta i očuvanju konkurencije. Predlogom se odstupa i od tradicionalnog tumačenja obima autorskopravne zaštite: korisnik koji je obuhvaćen ovim ograničenjem i inače ima saglasnost za pristup sadržajima, te bi se automatizovana analiza u savremenom, digitalnom okruženju, morala smatrati normalnom upotrebom, poput čitanja u analognom svetu, za koje nije potrebna dozvola autora.³¹

U ekonomiji zasnovanoj na znanju, odnosno informacijama, dopuštanje pretraživanja teksta i podataka bi trebalo da bude podrazumevajući akt razmene informacija. Predlogom direktive se, nasuprot tome, prepoznaje poseban tretman samo naučnih istraživanja, a radi postizanja većeg stepena inovativnosti. To svakako odgovara stvarnim tokovima u kojima su nosioci razvoja nauke upravo subjekti koji se istraživanjima bave u okviru svoje delatnosti. Ipak, mogućnost da se nesmetano pretražuju naučni rezultati predstavlja potencijal i izvan institucija koje se bave naukom i istraživanjima. Tu se u prvom redu misli na privredne subjekte, koji se na savremenom tržištu upravo podstiču na ulaganja u stvaralaštvo. Štaviše, i u okviru dozvoljenih pretraživanja, Predlogom direktive se ograničava obim uspostavljenog ograničenja

29 Čl. 5, st. 1, tačka a odnosi se samo na privremena umnožavanja, a TDM je više od toga.

30 Recital 8.

31 R. M. Hilty, V. Moscon, *Modernisation of the EU Copyright, Position Statement of the Max Planck Institute for Innovation and Competition*, Max Planck Institute for Innovation and Competition Research Paper No.17-12, 28.

autorskog ili srodnog prava na istraživanja koja sprovode nekomercijalni subjekti ili koja se sprovode u javnom interesu. Osim što pojam javnog interesa može imati različita značenja na nacionalnim nivoima, sužavanjem polja primene ograničenja za potrebe TDM, sužava se prostor u kome javni i privatni sektor mogu da razviju privrednu saradnju.

Konačno, stavljanjem u različit položaj subjekata koji se bave istraživanjem, prema cilju osnivanja, narušava se i njihov konkurentski položaj na tržištu (informacija). S jedne strane, pravni subjekti neprofitne orijentacije mogli bi da imaju znatno više obaveza od svojih profitnih konkurenata. Potonjima autorsko pravo u vezi sa ostvarenim rezultatima nije ograničeno.³²

Premda je ugovorna odredba kojom se korisnik sprečava u pretraživanju teksta ništava, već mogućnost upotrebe tehničko-tehnoloških mera zaštite relativizuje isključenje autorskog prava u kontekstu slobodne razmene naučnih istraživanja, budući da ove mere, po svojoj prirodi, nisu selektivne.

5.2. *Odgovornost pružaoca usluga*

Imajući u vidu da otvoreni pristup naučnim rezultatima podrazumeva tehničku podršku u vidu repozitorijuma u kojem se sadržaji smeštaju, u kontekstu otvorene nauke značajna su i predložena pravila o upotrebi zaštićenog sadržaja kojim se koriste pružatelji usluga informacionog društva čija se delatnost odnosi upravo na smeštanje velike količine autorskih dela i drugih sadržaja postavljenih od strane korisnika, i omogućavanje pristupa takvim sadržajima.³³

Naime, prema Predlogu direktive, pružaoci usluga informacionog društva koji pohranjuju velike količine dela i drugih sadržaja koje su na internet postavili njihovi korisnici i koji omogućuju pristup takvim sadržajima, u saradnji s nosiocima prava, preduzimaju mere kako bi osigurali ispunjenje ugovora zaključenih s nosiocima prava za korišćenje njihovih dela ili drugih sadržaja ili mere kojima bi sprečili dostupnost dela ili drugih sadržaja koje su naveli nosioci prava u saradnji s pružaocima usluga u okviru njihove delatnosti. Mere, kao što je upotreba efektivnih tehnologija prepoznavanja sadržaja, treba da budu odgovarajuće i proporcionalne. Pružaoci usluga, nadalje, nosioce prava snabdevaju primerenim informacijama o funkcionisanju i primeni preduzetih mera te ih, prema potrebi, na odgovarajući način obavestavaju o priznavanju i korišćenju dela i drugih sadržaja. Države članice su u obavezi da osiguraju da pružaoci usluga uspostave žalbene mehanizme i mehanizme pravne zaštite koji su dostupni korisnicima u slučaju sporova u vezi sa primenom navedenih mera. Države članice, prema potrebi, treba da olakšaju, dijalog svih zainteresovanih strana u vezi sa internet

32 U utvrđivanju proporcionalnosti predloženih mera, jedna od opcija je bila da se pretraživanje teksta i podataka ne ograničava na tačno određene subjekte. Iz Obrazloženja Predloga, 8.

33 Odeljak 2, čl. 13.

uslugama, kao i saradnju između pružaoca usluga informacionog društva i nosioca prava, a u cilju određenja najbolje prakse. Pod tim se prvenstveno misli na odgovarajuće tehnologije prepoznavanja sadržaja, u zavisnosti od prirode usluga, dostupne tehnologije i njene efikasnosti u svetlu konstatnih tehnoloških promena.

Ratio legis koji neposredno proizlazi iz ovog predloga jeste poboljšanje pregovaračke pozicije nosioca prava, onda kada oni žele da zaštićeni sadržaj učine dostupnim putem interneta. Nametanjem obaveza pružaocu internet usluga, nosiocima prava se omogućuje bolja kontrola korišćenja postavljenog sadržaja³⁴ Tehnički posmatrano, ovo se postiže odgovarajućim i adekvatnim tehničko-tehnološkim merama, kao što je tehnologija prepoznavanja, kojom se sprečava ili smanjuje mogućnost da sadržaj, čije korišćenje titular prava nije dozvolio, bude dostupan. Osim toga, na ovaj način bi trebalo stvoriti jednake uslove poslovanja svih pružaoca internet usluga, s obzirom na to da, prema postojećem okviru, oni nisu u obavezi da zaključuju ugovore sa nosiocima prava.³⁵

Ipak, formulacija predloženog člana ne doprinosi mnogo postizanju očiglednih ciljeva. Štaviše, prema oceni pravničke javnosti, primena ove odredbe može dovesti do nove pravne nesigurnosti.³⁶

Najpre, iz Predloga direktive³⁷ ne proizlazi nesumnjivo da pružaoci usluga koji smeštaju sadržaj svojih korisnika i čine ga dostupnim javnosti, kao takvi, vrše radnju interaktivnog činjenja dostupnim javnosti koja predstavlja sadržinu isključivog ovlašćenja autora.³⁸ Naprotiv, u predloženom tekstu se ukazuje na to da pružaoci usluga koji svojim radnjama prevazilaze poslove omogućavanja tehničke podrške za vršenje isključivog ovlašćenja nosioca prava imaju obavezu da zaključe ugovor o ustupanju ovlašćenja sa autorima i drugim titularima. Takvim određenjem se svakako ne doprinosi pojednostavljenju internet razmene informacija, kojoj se modernizacijom autorskog prava zapravo teži. I prema važećim propisima, pružaoci usluga koji se žele zaštititi od odgovornosti za povredu prava, zaključuju ugovore sa nosiocima prava.

Navedeni tekst Predloga sadrži i niz drugih nejasnih pojmova. U tom smislu, posebno je relevantno pitanje određenja na koje subjekte se odnose predložene obaveze. Naime, odrednicom „velika količina autorskih dela ili drugih sadržaja koje korisnici postavljaju“ je već *per se* nedovoljno jasna. U pogledu autorskopravne zaštite, pitanje količine autorskih dela niti veličine dela nema nikakvo značenje. Pri tom ne postoje ni dodatni kriterijumi u po-

34 U internetskoj razmeni informacija nosioci prava suočavaju se s poteškoćama kada žele raspolagati svojim pravima i ostvariti naknadu za interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti. (Predlog Direktive str. 3.).

35 COM (2015) 626 final, 9).

36 R.M.Hilty, V. Moscon, *op.cit.*, 10.

37 Recital 38.

38 Direktiva 2001/29, čl. 3, st.1.

gledu načina poslovanja pružaoca usluga, odnosno u pogledu pitanja da li je reč o komercijalnim ili nekomercijalnim subjektima.

S aspekta repozitorijuma naučnih radova, ovo pitanje se čini posebno značajnim. Njihovo postavljanje i održavanje moglo bi biti dovedeno u pitanje, budući da tehnologija prepoznavanja ili druge slične mere koje su pružaoci usluga u obavezi da obezbede, zahteva dodatne troškove. S obzirom na svrhu kojoj je repozitorijum namenjen, kao i na neprofitne ciljeve institucija koje uspostavljaju repozitorijum, svakako da se oni (troškovi) mogu smatrati suvišnim.

Nadalje, ni određenje subjekta prema radnji „omogućavanja javnog pristupa“ nije do kraja jasno. Ova radnja se podrazumeva u smislu isključivog ovlašćenja na interaktivno činjenje dostupnim javnosti. Eventualno bi se odredba mogla tumačiti kao namera predlagača da se napravi distinkcija u odnosu na *hosting* provajdere, u smislu Direktive o elektronskoj trgovini.³⁹ Naime, pružaoci internet usluga koji samo pohranjuju podatke svojih korisnika, načelno nisu odgovorni za nedozvoljeno korišćenje postavljenog sadržaja. Oni drugi svakako, radi isključenja odgovornosti, dobrovoljno zaključuju ugovore sa nosiocima prava, te izvršavanjem ugovornih obaveza već preduzimaju potrebne mere. Samim tim, predložena odredba ne donosi ništa novo. Štaviše, nametanjem izričite obaveze zaključenja ugovora može imati i suprotan efekat: uzdržavanje od pružanja usluga internetskog saobraćaja koje sadržaj čine dostupnim.

Mere koje je pružalac usluge dužan da preduzme kako bi osigurao ispunjenje ugovora i sprečio pristup sadržaju, kako smo već naveli, nisu novina u razmeni sadržaja na internet platformama. Ono što se može učiniti spornim, s aspekta postojećih propisa, jeste okolnost da se u nameri ispunjenja ugovora i sprečavanju povrede prava može otvoriti prostor za nametanje obaveze kontrole, odnosno monitoringa dostupnog sadržaja. Na taj način, koncept „*notice and take down*“, koji je uspostavljen u primeni Direktive o elektronskoj trgovini (E-Direktiva), dobija manje značajno mesto u pogledu podvredbe autorskog prava putem interneta.⁴⁰ Štaviše, obaveza praćenja,

39 Direktiva 2000/31, čl. 14, st. 1.

40 Prema čl. 14, st. 1. E-Direktive, odgovornost hosting provajdera može nastupiti pod sledećim uslovima: a) ukoliko je hosting provajder bio nesavestan, odnosno ukoliko je znao da je postavljen nedozvoljeni sadržaj ili b) ukoliko, nakon saznanja o povredi, takav sadržaj nije uklonio ili onemogućio pristup. S tim u vezi, nakon što je obavešten o povredi autorskog prava, internet provajder ima obavezu da ukloni sporni sadržaj ili onemogućiti pristup takvom sadržaju. I ovaj uslov odgovornosti se u članicama različito interpretira. Pojedine od njih ne smatraju da je uslov ispunjen ukoliko je obaveštenje dobijeno od strane trećeg lica, tj. po privatnoj inicijativi (npr. Portugalija). Druge, pak, postavljaju visoke standarde u pogledu zadovoljenja uslova koji se najčešće svode na pitanje da li je obaveštenje poslato na odgovarajući način, da li je pošiljalac ostavio dovoljno podataka koji ga čine dostupnim, te da li je precizno opredeljena internet lokacija na kojoj je povreda nastupila, kao i opis povrede (npr. Velika Britanija). Samo pojedine države članice sadrže izričite odredbe o postupku obaveštavanja, pre nego što se odluči o odgovornosti internet posrednika. (S. Radovanović, „Građanskopravna odgovornost internet posrednika za povredu autorskog prava – uporednopravni aspekt“, *Intelektualna svojina i internet* (2015), urednik: D.V. Popović, 94).

nametnuta kao opšta za sve provajdere internet usluga, ne bi bila u skladu ni sa E-Direktivom,⁴¹ čije se odredbe Predlogom direktive ne derogiraju,⁴² a ujedno ni sa Direktivom o sprovođenju prava intelektualne svojine.⁴³ O potrebi očuvanja osnovnih prava građana, na slobodu izražavanja i informisanja, nije potrebno ni govoriti.⁴⁴ Uz to, pružaoci internet usluga, koji su načelno oslobođeni odgovornosti (*hosting* provajderi) ne mogu biti u obavezi da prate sadržaje svih korisnika koji se razmenjuju putem interneta. Takva obaveza bi dovela do troškova koji su očigledno nesrazmerni koristi koju ovaj subjekt ostvaruje vršenjem svoje delatnosti.

Konačno, s obzirom na princip da se direktive tumače i primenjuju u skladu sa pravima i načelima Povelje o osnovnim pravima Evropske unije,⁴⁵ zaštita autorskih prava mora biti uravnotežena sa zaštitom drugih sloboda i prava građana. Tu se, pre svega, misli na slobode izražavanja i informisanja, privređivanja, prava na zaštitu ličnih podataka. Predloženim merama prepoznavanja sadržaja ove vrednosti mogu da budu narušene, naročito kada se uzme u obzir da nije svaki sadržaj koji se plasira putem interneta autorsko-pravno zaštićeni sadržaj.

6. ZAVRŠNE NAPOMENE

Opravdanje autorskopravne zaštite stvaralaštva nalazi se u potrebi očuvanja podsticaja za dalji intelektualni rad. U tom smislu, kao predmet autorskopravne zaštite, naučni rezultati imaju veliki značaj. Međutim, upravo korišćenje ovih autorskih dela ima neposredni uticaj na napredak društva, u savremenom značenju, na globalnom nivou. Stoga interes za njihovim korišćenjem prevazilazi obim zadovoljenja potreba pojedinaca. Sledstveno, društvo, čijim interesima naučni rezultati treba da služe, treba da obezbedi pravne okvire u kojima će se funkcija autorskog prava moći ostvariti: pomirenje privatnog i javnog interesa u iskorišćavanju autorskih dela. U okviru Evropske

41 E-Direktiva, čl. 15.

42 Prema praksi Vrhovnog suda Nemačke, u posebnim slučajevima se može nametnuti obaveza kontrole internetskog sadržaja, a u cilju sprečavanja ponovne povrede prava. V. BGH 12. 07. 12 – I ZR 18/11, *Voraussetzungen für Störerhaftung von File-Hosting-Diensten – Alone in the dark (m. Anm. Hühner)*, u: GRUR 2013, Sveska 4, 370, 371.

43 *Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights*, art. 3. Sudska praksa ipak zauzima drugačiji stav. Radi ilustracije upućujemo na: *Sabam v. Scarlet (extended)*, E.C.J. C-70/10, 24.11.2011, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=115202&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=39685>, 2. april 2018, a o stavu teorije opširnije: C. Field, B. Nordemann, „Hosting provider liability: new cases illustrates differences between EU and US“, https://www.aippi.org/enews/2013/edition31/Corey_Field.html, 5. april 2018, D. Popović, „Povreda autorskog prava i srodnih prava na internetu: preispitivanje uloge posrednika“, *Pravo i privreda*, 4–6/2010.

44 Povelja o osnovnim pravima Evropske unije, 2012/C 326/02, čl. 11.

45 Povelja, recital 45.

uni je doneseno je niz akata kojima se deklariraju principi otvorenog pristupa i otvorene nauke. Međutim, za njihovo realizovanje, prema postojećem stanju u pravima savremenih država, nije dovoljno da autor, odnosno drugi nosilac prava, obezbedi pristup delu putem interneta. Važnije pitanje jeste u kojoj meri se dostupna dela mogu iskorišćavati. Imamo li u vidu da je u proteklom periodu pokret slobodnog korišćenja autorskih dela poprimio značajne razmere, mogli bismo da istaknemo da je pitanje dostupnosti i nesmetanog iskorišćavanja prebačen u domen slobode ugovaranja. Nosioci prava i korisnici, odnosno pružaoci internet usluga, mogu zaključivati ugovore o slobodnom korišćenju (open licence agreement, creative commons) različite sadržine. Ostavljajući po strani pitanje kakve su praktične posledice neujednačene ugovorne prakse, ovaj rad je imao za cilj da istakne da li i na koji način sloboda ugovaranja može da bude ograničena, bar kada se uzmu u obzir eventualne praktične posledice primene odredaba aktuelne modernizacije autorskog prava. Bez pretenzija da pružimo adekvatna rešenja, na primeru pravnog regulisanja uobičajenih radnji u naučnom istraživanju, kao što je pretraživanje teksta i podataka, nastojali smo da ukažemo na to da slabosti autorskopravne zaštite postoje i u modernom konceptu. Slično je i sa položajem pružaoca internetskih usluga. S aspekta principa otvorene nauke, i pored opravdane namere da se autori zaštite od nedozvoljenog iskorišćavanja, predložena rešenja umanjuju podsticaj za stvaranje digitalnih repozitorijuma u kojima bi naučni rezultati morali biti pohranjeni.

Prof. Dr. Sanja Radovanović

Associate Professor, University of Novi Sad, Faculty of Law

OPEN SCIENCE AND COPYRIGHT LAW, WITH SPECIAL REFERENCE TO THE PROPOSAL OF THE DIRECTIVE ON THE COPYRIGHT IN THE DIGITAL SINGLE MARKET

Abstract: *The development of digital technology by the end of last and the beginning of this century accelerated the flow of information, but mostly due to the global computer network – the Internet. In cultural terms, this trend has contributed to the spread of ideas, education, information and many other facets of life of modern man, since the content through the Internet, have become available globally. Certainly in this, the digital environment, the exchange of information for science has a special significance. Science, in the broadest sense, is a systematic process by which creates and organizes knowledge in the form of theoretical explanation and prediction of certain social or natural phenomena. From the standpoint of copyright, which this paper devotes special attention, scientific results leave the relatively closed world of institutions and individuals who are engaged in science and entering the world of users interconnected via*

the computer network, but principally interested in the results achieved in various fields of scientific research. Therefore, the uniqueness of contemporary researches is precisely the fact that the scientific results, thanks to the global computer network, are easily available, or could be. Accordingly, communication between researchers, but also with businesses, is aimed at creating conditions for unobstructed access to science and scientific results. Therefore, in juridical circles reopened debate on the need to adapt modern copyright framework of exchange of information via the Internet and the need to preserve the balance of interests of title and society, which further progress requires freedom in use of relevant scientific results. This paper aims to show the direction in which they move attempts to modernize copyright in certain segments and what are the practical implications of proposed solutions.

Key words: *Copyright. – Scientific results. – Internet provider. – Open access. – Open science. – Limitations on copyright.*